

Story Power

Tlhahli ya go thuša
bana go bala le go
ngwala ka gae

valiba

O a amogelwa!

Lefelo la go ruta le go ithuta ga se sekolong fela! Tšeo ba malapa ba di dirago ka gae gantši di fa bana dithuto tša bona tša tsebo ya go bala le go ngwala tša mathomo gape tša bohlokwa kudu.

Ge o dumela gore bana ba gago e tlo ba babadi le bangwadi ba go atlega, gomme wa dira gore ba tsebe se, ba tlo ikwa e le gore ba tlo fihlelela nepišo ye. Gomme ge o ipha nako ya go ba anega dikanegelo le go bala le go ngwala le bona, ba itemogela di tseba tšeo ka tšona go bala le go ngwala go ka kgotsofatšago gape gwa ba le mohola.

Naa o nyaka go tseba gore o ka thuša ngwana wa gago bjang go bala le go ngwala? Gona o hloka tlhahli ye ya Story Power! Ka gare ga yona o ka hwetša di tšhišinyo ka ga go abelana le bana ba gago dipuku le dikanegelo, le ka fao o ka ba hlohleletšago go ngwala. O tlo hwetša gape le tshedimošo ya go thoma sehlopha sa gago sa go bala ka gae!

Ipshine ka go sepela le bana ba gago maeto a bona a tsebo ya go bala le go ngwala!

Sehlopha sa Nalibali

PS: Tlhahli ye e ka dipolelo tša Afrika Borwa tše lesometee. Lebelela ditlhahli tše dingwe go kgatišo ya Story Power! Di hwetše go www.nalibali.org.

Go na le eng ka gare

- Go dira gore tsebo ya go bala le go ngwala e be karolo ya lapa la gago 3
- Go abelana dipuku le dikanegelo 4
- Dira gore bana ba gago ba ngwale 6
- Go sepetša sehlopha sa go bala 7

Tshedimošo ye ntši ka ga go diriša gape le/goba go phatlalatša dingwalwa tše, ikgokaganye le Nalibali:

The Nalibali Trust
Suite 17–201, Building 17
Waverley Business Park, Wyecroft Road
Mowbray, 7700
Mogala: (021) 448 6000
Emeile: info@nalibali.org

Dikgopolo le bolaodi bja projeke: Project for the Study of Alternative Education in South Africa (PRAESA)

Phetolelo: Mpho Masipa

Morulaganyi le mohlakiši: Matlakala Kganyago

Moswantšhi wa baanegwa ba Nalibali: Rico

Moakanyetšo: Magenta Media

Go thaepeseta: Baseline Publishing Services

Go dira gore tsebo ya go bala le go ngwala e be karolo ya lapa la gago

Ge ka mehla o bala le go ngwala le bana ba gago ka gae, o ba ruta gore go bala le go ngwala go bohlokwa, gape go na le boipshino. Se se thuša go nolofatša go ithuta go bala le go ngwala ga bona.

Motho yo mongwe le yo mongwe ka gae o na le karolo ye a swanetšego go e bapala go hlabolla go bala le go ngwala ga bana ba bannyane. Fa ke dikeletšo ka ga go dira gore tsebo ya go bala le go ngwala e be karolo ya boipshino ya bophelo bja lapa bja ka mehla.

★ **Hlama setlwaedi sa dikanegelo.** Kgetha nako ya go bala le/goba go anega dikanegelo letšatši le lengwe le le lengwe. Bana ba bantši ba ipshina ka go theeletša dikanegelo ka nako ya go ya malaong, efela go bana ba bangwe go bonolo go ba le šedi ka dinako tše dingwe mo letšatšing. Kgetha nako ye e le swanelago ka moka ga lena bokaonekaone mo letšatšing.

★ **Anega dikanegelo.** Anegela bana ba gago dikanegelo, opela dikoša o be o rete direto tše o di tsebago. Se se hlabolla dikgopolo tša bona gape se hlabollla le polelo ya bona. Le wena theeletša dikanegelo tša bona, gomme o gopole go laetša kgahlego.

★ **Abelanang dipuku.** Fetša metsotso ye 15 fela mo letšatšing o balela bana ba gago dipukukanegelo ka go hlaboša lentšu. Dira gore e be sebaka sa boiketlo gape sa boipshino. Ge bana ba lemoga gore dikanegelo di ka hwetšwa ka dipukung, le gore dipuku di tletše boipshino bja maleatlana, ba tlo leka go ipalela. Gantši bana ba go bala gabotse sekolong ke bana ba go bala ka gae le ba lapa le bagwera.

★ **E ba mohlala o mobotse.** Bana ba ithuta kudu ka go lebelela seo re se dirago go feta seo re ba botšago gore ba se dire! Dira gore bana ba gago ba go bone o balela boipshino le ge o nyaka tshedimošo, mohlala, go bala dipuku, metswako, ditsebišo tša sekolo, dimakasine le dikuranta. Kgonthiša gore le wena ba go bona o ngwala bophelong bja gago bja letšatši ka letšatši, mohlala, o ngwala lenaneo la direkwa, o romela emeile goba o rekhota peano ka pukutšatšing ya gago. Ge bana ba rena ba re bona re bala le go ngwala ka mehla, ba lemoga gore go bohlokwa gape go na le maatla gomme le bona ba thoma go dira seo maphelong a bona.

★ **Diriša polelo ya ka gae.** Dikanegelo tša mathomo di swanetše go ba ka polelo ya ngwana wa gago ya ka gae. Bana ba swanetše go bala le go ngwala ka polelo ya bona ya ka gae pele ba ithuta go dira se ka dipolelo tše dingwe. Motheo wa go tia ka polelo ya bona ya ka gae go bohlokwa go baleng ka katlego – go akaretšwa le go ithuta go bala le go ngwala – ka gobane gore ba ithute gabotse, ba swanetše go kwešiša gabotse.

Go abelana dipuku le dikanegelo

Abelana dipuku le dikanegelo le bana ba gago go thuša go aga tswalano ya go tia ya lerato le bona mola o thuša le go hlabolla mabokgoni a tsebo ya go bala le go ngwala ao a lego bohlokwa katlegong ya bona sekolong le go feta.

Go balela bana ba gago

Go bala go thuša go bula mahlo a bana ba gago, dipelo le menagano go batho ba bangwe le go maemo a go fapana. Gomme ge ba ipshina ka dikanegelo tše o ba anegelago tšona, ba ka rata go tšwela pele go balela boipshino maphelong a bona ka moka.

Fa ke dikeletšo tše lesome ka ga go balela bana ba gago, ba mengwaga efe goba efe.

1. Laletša – efela o se gapeletše – bana ba gago go bala le wena metsotso ye 15 letšatši le lengwe le le lengwe.
2. Hwetša lefelo la go se be le lešata la go ba le boiketlo. Mepete le disofa ke mafelo a mabotse a go bala ka ngwakong. Tima seyalemoya, thelebišene goba khomphuthara.
3. Kgopela bana ba gago go kgetha puku ye le tlo e balago mmogo. Se se laetša gore o hlokomela se o naganago ka sona, gomme ba tlo tšea karolo pukung yeo ba e kgethilego!
4. Thomang ka go tšea nako le lebeletše le go bolela ka lekgata la ka pele. O se le bale go bala thaetlele ya kanegelo le maina a mongwadi le moswantšhi.

5. Dulang gotee gomme o hlohleletše bana ba gago go swara puku ka bobona goba go go thuša go dira se. Bana ba gago ba rata go phetla matlakala. Laletša bao ba tsebago go bala gore ba bale mantšu a yo mongwe wa baanegwa goba temana goba tše pedi kanegelong.
6. Leka dilo tša go fapanafapana go dira gore kanegelo e be le bophelo! Diriša mantšu a go fapana go baanegwa ba go fapana. Bala dikarolo tša kanegelo tša bolete ka lentšu la tlase. Bala ka lebelo ge moanegwa a itlhaganeše, goba a kitimišwa. Mašata a magolo ka kanegelong a bale ka lentšu le legolo kudu.
7. Thuša bana ba gago go hlabolla mabokgoni a bona a go akanya ka go ba botšiša gore, "O nagana gore go tlo direga eng sa go latela?" dikarolong tša go fapana tša kanegelo.
8. Bolelang ka kanegelo mmogo. Hlohleletša bana ba gago go abelana ka dikgopolo tša bona ka ga ka fao baanegwa ba ka kanegelong ba itshwarago ka gona le diphetho tše ba di tšeago.
9. Ge dipuku di na le diswantšho, di lebeleleng ka šedi le le mmogo. Swayaswayang ka ga dilo tše le ratago go tseba ka ga tšona goba tšeo le di lemogago le go di rata. Hlohleletša bana ba gago go dira seo le bona.
10. Efela, go feta tšohle, ipshineng ka go abelana dipuku tša go fapana. Iketleng le dire ka moo le ka kgonago gore dinako tše e be dinako tša boipshino go lena ka moka.

Dikgopolo tše dingwe tša dikanegelo

Fa ke dikgopolo tše dingwe tša go diriša dikanegelo ka gae.

Dira dinako tša dikanegelo e be tše dibose

Hlama dinako tša dikanegelo tše ba lapa ka moka ba ka ipshinago ka tšona mmogo. Mohlala, e ba le "dijo tša go lalela tša dikanegelo"! Gatee mo bekeng, e re leloko la lapa le letee le anege kanegelo ka nako ya dijo tša go lalela. Kanegelo ye e ka ba yeo ba e badilego goba ba e kwelego, goba ye mpsha ye a ithometšego yona. Gape le ka hlama kanegelo mmogo la re leloko letee la lapa le anege matseno a kanegelo gomme yo mongwe le yo mongwe a tsenye karolo go fihlela kanegelo e fihla mafelelong.

Botšiša dipotšišo

Tsenyeletša kwešišo ya bana ba gago ya dikanegelo tše o di balago le go di anega, ka go botšiša dipotšišo tša go nyaka karabo ka botlalo. Dipotšišo tša mohuta wo ga di na karabo ya go nepagala goba ya go fošagala. Di hlabolla kgopolo ya bana ka ga dikanegelo. Mohlala, "O tla ikwa bjang ge ...?", "Ge nkabe e le wena nkabe o dirile eng?", "O nagana gore ke ka lebaka la eng a dirile seo?", "Se se go gopotša eng?", "O dira eng ge ...?"

E re bana ba gago le bona ba botšiše dipotšišo! Ge o kgona di arabe goba nyakang dikarabo mmogo ka go bala gape le go boledišana ka dikarolo tša maleba tša kanegelo.

Hlohlomišang dikanegelo

Hwetša ditsela tše bana ba ka hlohlomišago kanegelo ye o ba anegetšego goba ye o ba baletšego yona. Mohlala, ba ka anega leswa goba ba diragatša dikarolo tša kanegelo, ba thala seswantšho sa go tutuetšwa ke yona, goba ba ngwalela yo mongwe wa baanegwa ba ka kanegelong lengwalo.

Boeletšang dikanegelo

Gantši bana ba rata go kwa dikanegelo tše ba di ratago gantši le gantši! Nako le nako ge ba theeletša goba ba bala kanegelo yeo ba e ratago, ba utulla selo se sengwe se seswa. Ba hwetša le dithuto ka ga polelo, tlotlontšu le dikgopolo.

Hwetša dipuku tše di ka balwago

Dipuku di a bitša, ka fao ge go na le bokgobapuku kgauswi, bo eteleng gantši le bana ba gago. Kgopela mošomi wa bokgobapuku go le eletša ka dipuku tša go kgahliša ka polelo/ dipolelo tše bana ba gago ba di kwešišago gabotse. Ipheng nako ye e lekanego ya go lebelela, gomme o boledišane le bana ba gago ka dikgetho tša bona pele ba tšea diphetho tša mafelelo ka ga dipuku tše ba di adimago.

Hlabolla boitshepho baneng

Hlompha maiteko a bana ba gago a go leka go bala ka bobona, go swana le ka fao o hlomphilego mantšu a bona a mathomo! Ba fe thekgo ye kgolo go thekga boitshepho bja bona – seo ke bogare bja ntwaga ya go bala. Gape theeletša o be o rete bana ba gago ba bannyanenyana ge ba itira e ke ba a bala – gore bana e be babadi ba swanetše go itshwara bjalo ka babadi!

Naa o be o tseba gore bana ba go bala kudu go na le go bogela thelebišene, ba kgona go ba le šedi sebaka se seteletšana?

Dira gore bana ba gago ba ngwale

Batho ba diriša go ngwala ka ditsela tša go fapana go diragatša dilo le go ikgokaganya le batho ba bangwe. Go swana le ditiroatla – ge o e dira gantši, o e kgona bokaone, gomme e ba bonolo! Bjalo ka batswadi le baabatlhokomelo re ba mohlala o mobotse ge re abelana le bana maatla le maikemišetšo a go ngwala maphelong a rena a letšatši ka letšatši. Fa ke ditsela tše dingwe tša go fapana tše o ka dirago se ka tšona.

- ★ Kgonthiša gore o na le pampiri, dikherayone, dipene le diphensele ka gae. Di beye fao go lego bonolo go bana ba gago go di fihlelela gore ba kgone go thala le go ngwala ka nako ye ba nyaka.
- ★ Go thala ke kgato ya mathomo ya go ngwala baneng. Laetša kgahlego go dithalwa tša bona ka go dira ditshwayatshwayo tša tlhohleletšo le go ba botšiša ka ga diswantšho tša bona, mohlala, "E bonala e le ntlo ya go kgahliša ge motho a ka dula ka gare ga yona. Ke mang yo a dulago fao?"
- ★ Efa bana ba gago menyetla ya go diriša go ngwala go rulaganya maphelo a bona. Mohlala, e re ba ngwale mananeo, a bjalo ka lenaneo la direkwa, lenaneo la dilo tše

ba swanetšego go di iša sekolong ka letšatši la go latela goba lenaneo la baeng ba go tla moletlong wa letšatši la matswalo. O se belaele ge mopoletlo o se wa nepagala. Seo se tlo phošologa ge a ngwala gantši. Ge o palelwa ke go bala se sengwe lenaneong la bona la go bala, ba botšiše gore ba ngwadile eng.

- ★ Hweletša bana ba gago menyetla yeo ka yona ba ka dirišago go ngwala go ikgokaganya le ba bangwe. E re: ba ngwale maina a bona dikarateng tša ditumedišo, ba ngwale dinoutse tša ditebogo, ba ngwalele maloko a malapa ao a lego gae melaeiša gomme ba ngwale le diemeile goba ba ngwalele bagwera le ba malapa a bona ba go dula kgole mangwalo.
- ★ Hlohleletša bana ba gago go ba le dijenale tše ba ka ngwalago ka ga se sengwe le se sengwe se ba se ratago ka go tšona: maikutlo a bona, tše di diragatšego gae le sekolong le/goba dilo tše ba nyakago go di gopola. Hlompha sephiri sa bana ba gago gomme o bale dijenale tša bona ka tumelelo ya bona fela.
- ★ Dira dipuku ka go swaraganya matlakala a go se ngwalwe a pampiri ka seteipolaro le go ngwala dikanegelo le bana ba gago. Bana ba bannyane ba ka thala diswantšho. Ithaope go ngwala mantšu ao ba go botšago ona, efela o be o ba hlohleletše go ingwalela ona. Dumelela bana ba bagolwane go ithalela le go ingwalela. Balelang maloko a lapa a go dula le lena le baeti dipuku tše!

Go sepetša sehlopha sa go bala

O ka thoma sehlopha sa go bala se sennyane sa go bala ka gae le bana ba gago le bagwera ba bona ba mmalwa goba le bana ba moagišane wa gago. (E ka ba bana ba mengwaga efe goba efe – go thoma ka digotlane go fihla ka ba go tšwa mahlalagading.)

Dihlopha tša go bala tše dinnyane di neelana ka menyetla ye mentši ye mebotse ya go hlohlomiša dikanegelo le dipuku le bana. O hloka fela go rata dikanegelo le go nyaka go di abelana le bana – le motho o tee o mogolo goba ba babedi, le bana bao e ka bago ba bahlano goba ba seswai! E ba le mokotla wa dipuku, le didirišwa tša go ngwala le tša go thala (go swana le dikherayone, diphensele, dipene le pampiri) gomme o tla be o e swere fao!

Sehlopheng se sennyane, go bonolo go tseba bana gabotse. Abelana ka dipuku tše o di ratago gomme o hwetše gore ngwana yo mongwe le yo mongwe o rata dikanegelo dife. Tšeang nako le bala le go bolela ka ga dikanegelo.

Efela o tla tseba bjang gore o kgethe dipuku dife? Etela bokgobapuku bja go ba le karolo ya bana ye botse gomme o tšeye nako o lebelela fao ka mehla. Tseba mošomi wa bokgobapuku wa tša bana gomme o mmotšiše gore bana ba rata dipuku dife. Adima pukukanegelo e tee yeo o e ratago, itlwaetše go e bala o tle o e bale o hlaboša lentšu sehlopheng sa gago. Ge o thoma go tseba bana gabotse, o tla ikhwetša o nyaka dikanegelo tša go nyaka go oketša go nyaka go tseba ga bona le dikgahlego tša bona! Gape o ka kgetha dikanegelo go “Story and rhyme library” le dikarolo tša “Story supplies” weposaleteng ya Nal’ibali – www.nalibali.org.

Go ngwala gona? Lekang go ba le nako ya ngwala ka mehla ge sehlopha sa lena sa go bala se kopana. Bana ba rata go ngwala dipukutšatši, gome ke tsela ye botse ya go godiša bokgoni bja bona bja go ngwala ka dipolelo tša bona tša gae le/goba dipolelo tša tlaleletšo.

Hlohleletša bana go ngwala (le go thala) ka ga se sengwe le se sengwe ka gare ga dipukutšatši tša bona – dikgopolo tša bona, maikutlo goba seo ba ipshinnego ka go se dira letšatšing le itšego. (Kgonthiša gore ba tseba gore seo ba se ngwalago ke sephiri sa bona kantle le ge ba kgetha go se abelana le ba bangwe.) Go kaone go se phošolle diphošo tša bona – ke seo ba rego se bohlokwa. Efela o ka ba tutuetša ka go ngwala ka pukutšatšing ya gago gomme wa abelana le bona dikgopolo tša gago, mongwalo o mobotse le mopeleto wa go nepagala.

Se o kgethago go se dira sehlopheng sa gago sa go bala, hlohleletša bana ba gago go tšea karolo – efela o se ba gapeletše. Maikemišetšo ke gore le ipshine ge le utulla ebile le abelana dikanegelo.

Go hwetša dikgopolo tše dingwe ka ga dihlopha tša go bala, etela “How to guides” go www.nalibali.org goba “How to” go www.nalibali.mobi. O ka hwetša le tshedimošo ka botlalo ka ga *Story Power: Tlhahli ya dihlopha tša go bala* yeo e lego gona ka “Story supplies” go www.nalibali.org.

Itswalanye le Nal'ibali

Eba karolo ya neteweke ya Nal'ibali gomme o diriše maatla a kanegelo go tutuetša bana gore ba nyake go bala le go ngwala.

Etela dikarolo tša rena tša go fapanafapana go hwetša didirišwa tša go-balela-boipshino le dikeletšo, le dikanegelo tša bana ka dipolelo tše 11.

Ditlaleletšo tša Nal'ibali

Hwetša tlaleletšo ya go-balela-boipshino ya polelopedi ka dikuranteng tša *Sowetan*, *Sunday Times Express*, *Daily Dispatch* le *The Herald*. Go hwetša tshedimošo ka botlalo etela www.nalibali.org.

Nal'ibali diyalemoyeng

Theeletša Nal'ibali diteišeineng tša setšhaba tša SABC gomme o ipshine ka dikanegelo tša bana ka dipolelo tša semmušo ka moka tše 11. Etela www.nalibali.org go hwetša **lenaneo la diyalemoya** la Nal'ibali.

www.nalibali.org

Etela **weposaete** ya Nal'ibali go hwetša matlakala a mahala a dikeletšo, dipoloko tša tsebo ya go bala le go ngwala, dikeletšo tša go bala le dikanegelo tša bana.

www.nalibali.mobi

Go anega kanegelo le dikeletšo tša go bala, thekgo ya sehlopha sa go bala le dikanegelo ka dipolelo tša Afrika Borwa tše 11 – **sellathekeng** sa gago!

Diphatlalatši tša segwera

Tšea karolo poledišanong go **Facebook** o be o re latele go **Twitter** le **Instagram** go hwetša go hwetša dikeletšo tša go-balela-boipshino tša tutuetšo, tshedimošo ya moragorago tša go tutuetša go balela boipshino. Gape o ka etela kanale ya rena ya **YouTube**, www.youtube.com/user/TheNalibaliChannel go hwetša dikeletšo tša sehlopha sa go bala tša bohlokwa.

Ikgokaganye le rena ka go lletša lefelo la rena la megala go **02 11 80 40 80**, goba ka efe goba efe ya ditsela tše: www.nalibali.org www.nalibali.mobi

[Facebook](https://www.facebook.com/nalibaliSA) nalibaliSA [Instagram](https://www.instagram.com/nalibaliSA) @nalibaliSA [YouTube](https://www.youtube.com/user/TheNalibaliChannel) @nalibaliSA info@nalibali.org

